

OLIV TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
BUXORO DAVLAT UNIVERSITETI

Qo'l yozma huquqida

UO'K:658.01.338.45:67/68(575.1)

TURDIYEVA MUQADDAS UMAROVNA

SANOAT KORXONALARIDA INNOVATSION FAOLIYATNI
RAG'BATLANTIRISH MEXANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH

08.00.03 – «Sanoat iqtisodiyoti»

Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
ilmiy darajasini olish uchun yozilgan

Dissertatsiya

Ilmiy rahbar:
i.f.D., prof. Nazarova F.X.

Toshkent – 2023

MUNDARIJA

Kirish	3
I SANOAT KORXONALARIDA INNOVATSION BOB FAOLIYATNI RAG‘BATLANTIRISHNING ILMIY-NAZARIY ASOSLARI	12
1.1. Sanoat korxonalarida innovatsion faoliyatni amalga oshirishning nazariy asoslari.....	12
1.2. Innovatsion faoliyat samaradorligini ta’minlashda rag‘batlantirishni amalga oshirish omillari.....	22
1.3. Sanoat korxonalarida innovatsion faoliyatni rag‘batlantirishda rivojlangan mamlakatlar tajribasini qo‘llashning o‘ziga xos xususiyatlari	31
Birinchi bo‘yicha xulosalar.....	41
II SANOAT KORXONALARIDA INNOVATSION BOB FAOLIYATNI RAG‘BATLANTIRISH YONDASHUVLARI TAXLILI	42
2.1. To‘qimachilik mahsulotlarini ishlab chiqarish yo‘nalishlari va zamonaviy tendensiyalar.....	42
2.2. To‘qimachilik sanoati korxonalarida innovatsion faoliyatining taxlili.....	58
2.3. To‘qimachilik korxonalarida innovatsion faoliyatni rag‘batlantirishda KPI qo‘llash usullari	72
Ikkinchi bob bo‘yicha xulosalar.....	88
III TO‘QIMACHILIK SANOATI KORXONALARIDA BOB INNOVATSION FAOLIYATINI RAG‘BATLANTIRISH STRATEGIYASI	89
3.1. To‘qimachilik sanoati korxonalarida innovatsion faoliyatini davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlash.....	89
3.2. To‘qimachilik sanoati korxonalarida ekonometrik modellashtirish asosida innovatsion faoliyatni rag‘batlantirish	103
3.3. Innovatsion faoliyatni rag‘batlantirishning strategik yo‘nalishlari.....	115
Uchinchi bo‘yicha xulosalar	124
Xulosa va takliflar	125
Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati	127

Kirish

Dissertatsiya mavzusining dolzarbligi va zarurati. Jahon iqtisodiyotida yetakchi o‘rin tutadigan mamlakatlar tajribasi shuni so‘zsiz isbotlab bermoqdaki, sanoat korxonalarini rivojlantirishni innovatsiyalarsiz tasavvur etib bo‘lmaydi. "Dunyo bozoridagi ilmiy hajmdor mahsulotlarning 36 foizi AQSH, 30 foizi Yaponiya, 22 foizi Xitoy davlatiga to‘g‘ri keladi. Har bir million aholi soniga nisbatan ilmiy tadqiqot ishlari bilan band bo‘lganlar soni bo‘yicha 1-o‘rinda Isroil 8250 nafar, 2-o‘rinda Janubiy Koreya 7113 nafar, 3-o‘rinda esa Yaponiya 5210 nafarni tashkil etadi".¹ Bu esa, samarali innovatsion boshqaruv tizimini rag‘batlantirish va rivojlantirish kabi muhim masalalarni hal etish zaruratini keltirib chiqaradi.

Jahonda innovatsion rivojlanish sharoitida sanoat korxonalarida innovatsion faoliyatni amalga oshirishning nazariy asoslarini tadqiq etish, innovatsion faoliyat samaradorligini ta‘minlashda rag‘batlantirishni amalga oshirish omillarini baholash, sanoat korxonalarini, xususan to‘qimachilik korxonalarida mahsulot ishlab chiqarishning yo‘nalishlari va zamonaviy tendensiyalarini, innovatsion faoliyatini rag‘batlantirishni moliyalashtirishni tadqiq etish, innovatsion faoliyatni rag‘batlantirishda KPI qo‘llash usullarini ishlab chiqish, hamda innovatsion faoliyatni rag‘batlantirishning strategik yo‘nalishlarini belgilab berish borasidagi ishlarga alohida urg‘u berilmoqda. Amalga oshirilayotgan ilmiy tadqiqot ishlarida sanoat korxonalarini, xususan to‘qimachilik sanoati korxonalarini innovatsion faoliyatini rag‘batlantirishning nazariy-uslubiy asoslarini ishlab chiqish ustuvor yo‘nalishlaridan hisoblanadi.

O‘zbekiston innovatsion rivojlanish turining hozirgi zamon modeliga o‘tishi uchun hamma zarur sharoitlarga ega. Bu model vujudga keltirilgan ilmiy-texnikaviy salohiyatdan keng va samarali foydalanishga, fundamental va amaliy fanning yutuqlari, chuqur ilm talab qiladigan texnologiyalarni keng joriy etish, yuqori malakali, iqtidorli ilmiy kadrlar sonini ko‘paytirishga asoslanadi.

¹ <https://www.worldbank.org>

To'qimachilik sanoatining aholini keng iste'mol tovarlariga bo'lgan ehtiyojini qondirishdagi muhim ahamiyatiga qaramay, uni innovatsion faoliyatni boshqarishning ko'pgina nazariy va amaliy jihatlari etarli darajada o'rganilmay qolmoqda. Bu borada tarmoqda innovatsion jarayonlarni rag'batlantirish muammolari etarlicha tadqiq etilmagan. Mazkur vazifalarning samarali ijrosi xalq xo'jaligining muhim tarmoqlaridan biri bo'lgan to'qimachilik sanoatini rivojlantirishning modernizasiyalashtirish shartlariga javob beruvchi innovatsion jarayonlarni rag'batlantirish tizimini takomillashtirishni taqozo etadi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 7 fevraldagi "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha harakatlar strategiyasi to'g'risida»gi PF-4947-sonli, 2018 yil 14 dekabrda "to'qimachilik va tikuv-trikotaj sanoatini jadal rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-5285-sonli, 2019 yil 22 yanvardagi «Faol tadbirkorlik, innovatsion g'oyalar va texnologiyalarni qo'llab-quvvatlash yili»da amalga oshirishga oid Davlat dasturi to'g'risida»gi 5308-sonli farmonlari, 2016 yil 21 dekabrda "2018-2020 yillarda to'qimachilik va tikuv-trikotaj sanoatini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari dasturi to'g'risida"gi qarori, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 5 maydagi PQ-3697-son "innovatsion g'oyalar, texnologiyalar va loyihalarni amaliy joriy qilish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori, 2019 yil 7 maydagi PQ-3698-son O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Iqtisodiyot tarmoqlari va sohalariga innovatsiyalarni joriy etish mexanizmlarini takomillashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi, O'zbekiston Prezidentining 4453 sonli "yengil sanoatni yanada rivojlantirish va tayyor mahsulotlar ishlab chiqarishni rag'batlantirish chora-tadbirlari to'g'risida" qarorlari, Vazirlar Mahkamasining 2019 yil 11 sentabrdagi 721-son "innovatsion faoliyatni yanada qo'llab-quvvatlash to'g'risida"gi qarori, 2020 yil 12 fevraldagi PQ-4186-son "To'qimachilik va tikuv-trikotaj sanoatini isloh qilishni yanada chuqurlashtirish va uning eksport salohiyatini kengaytirish chora-tadbirlari to'g'risida», 2020 yil 16 sentabrdagi PQ-4453-son "yengil sanoatni yanada rivojlantirish va tayyor mahsulotlar ishlab chiqarishni rag'batlantirish chora-tadbirlari to'g'risida", 2021 yil 5 maydagi PQ-5989-son